

بررسی رابطه اختلالات اضطرابی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخترسال آخر مقطع راهنمایی منطقه سه شهر تهران

عبدالله شفیق آبادی^۱ کاترین فکری^۲

چکیده

همانطور که می دانیم ساختار مقطع راهنمایی تحصیلی با مقطع ابتدایی از نظر معلم، مطالب و حجم کتب درسی متفاوت است. به این شکل که در این دوره دروس تا حدودی تخصصی می شوند، برای هر درس دبیری جداگانه در نظر گرفته می شود، دانش آموزان با قوانین جدیدی روبرو می شوند و از نظر انجام تکالیف درسی مسئولیت بیشتری بر عهده شان قرار می گیرد. لذا یکی از مشکلات عمده ای که نوجوانان در دوره راهنمایی با آن روبرو هستند مشکلات تحصیلی است.

صاحب نظران عوامل گوناگونی را در بروز این دسته از مشکلات موثر دانسته اند که از آن جمله می توان به عوامل بدنی، خانوادگی، مدرسه ای و روان شناختی اشاره کرد. در این بین عوامل روان شناختی کنترل پذیرترند چرا که انسان تنها می تواند بر افکارش تسلط داشته باشد نه بر محیط اطرافش. بنابراین توجه پژوهشگران مختلف به شناخت مشکلات روانی تاثیر گذار بر پیشرفت تحصیلی جلب شده است.

یک دسته از مهمترین اختلالات روانی که غالباً در هنگام مواجهه با افت تحصیلی مورد توجه قرار می گیرد اختلالات اضطرابی است. به ویژه در سال آخر دوره راهنمایی که مصادف با دوران بلوغ و تغییر و تحولات جسمی و روانی دانش آموزان می باشد. اضطراب، وسواس، فوبی و اختلال استرس پس از ضایعه روانی در زیر مجموعه اختلالات اضطرابی قرار می گیرند چرا که وجه مشخصه تمامی آن ها اضطراب می باشد.

اضطراب نوعی احساس ترس و ناراحتی بی دلیل است که سه مولفه رفتاری، ذهنی و بدنی دارد و با علائمی چون تعریق یا دستان سرد و خیس، گرفتگی عضلات، کم آوردن نفس، گیجی، تحریک پذیری، اختلال در حافظه، ناتوانی در تمرکز و رفتارهای مبتنی بر اجتناب و گریز مشخص می شود. فوبی به معنای ترس مفرط و غیر منطقی از یک شیء، فعالیت یا موقعیت می باشد که میل اجباری برای اجتناب از آن ها را به وجود می آورد و وسواس به معنای تکرار یا بازگشت دوباره و دوباره افکار وسواسی (چیزهایی که فرد آرزو می کند در مورد آن ها نیندیشد) و رفتار وسواسی (اعمالی که فرد آرزو می کند می توانست آن ها را انجام ندهد) است.

^۱ استاد مشاوره دانشگاه علامه طباطبایی

^۲ عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

تحقیقات گذشته مشخص می کند که سوابق پژوهشی در زمینه ارتباط اختلالات گوناگون روانی با پیشرفت تحصیلی بسیار اندک است و اکثر پژوهش ها تنها به بررسی ارتباط بین برخی از اختلالات روانی از جمله اضطراب با پیشرفت تحصیلی پرداختند و باقی موارد را نادیده گرفتند. از سویی می دانیم که در دنیای علم هر ایده جدیدی باید با نتایج مثبت و متعدد تایید شود تا مورد قبول قرار گیرد.

بر این اساس در این تحقیق به منظور شناخت دقیق تر اختلالات اضطرابی موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در این مقطع سنی، ابتدا لیستی از مدارس راهنمایی دولتی منطقه سه شهر تهران تهیه شد. سپس از بین مدارس موجود سه مدرسه و از بین دانش آموزان کلاس سوم راهنمایی هر مدرسه تعدادی به تصادف انتخاب شدند (مجموعاً ۱۰۳ نفر). سپس پرسشنامه SCL-90 که در آن واحد امکان بررسی چندین اختلال روانی را فراهم می آورد، مانع از خستگی و دلزدگی دانش آموزان بر اثر پرکردن چندین پرسشنامه می شد و موجب صرفه جویی در وقت نیز می گردید روی آنان اجرا شد و در نهایت داده ها توسط نرم افزار SPSS و از مومن همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج نشان داد که بین اضطراب و پیشرفت تحصیلی $(r_{xy} = 0.186, p > 0.05)$ و بین فوبی و پیشرفت تحصیلی $(r_{xy} = 0.105, p = 0.291 > 0.05)$ ارتباط معنا دار وجود ندارد. در حالی که بین نمرات وسواس و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنا دار وجود دارد $(r_{xy} = 0.211, p = 0.033 < 0.05)$. به عبارت دیگر هرچه نمرات وسواس بالاتر می رود میزان افت تحصیلی بیشتر است. یافته های جانبی این پژوهش نیز نشان داد که بین نمرات اضطراب و وسواس $(r = 0.674, p = 0.000 < 0.05)$ ، اضطراب و فوبی $(r = 0.454, p = 0.000 < 0.05)$ و وسواس و فوبی $(r = 0.513, p = 0.000 < 0.05)$ ارتباط معنا دار وجود دارد.

لذا توصیه می شود به اختلال وسواس فکری - عملی به عنوان یکی از آسیب های مهم این دوران که می تواند پیشرفت تحصیلی افراد را به خطر بیندازد توجه جدی مبذول شود و از طریق ارائه آموزش های لازم به والدین و مربیان برای برخورد مناسب با رفتارها و افکارهای وسواسی مثلاً آموزش شیوه هایی چون مواجهه و جلوگیری از پاسخ، توقف فکر، کنترل فکر، خوگیری آموزی و تشدید افکار از گسترش این اختلال جلوگیری به عمل آورند و یا در صورت مواجهه با رفتارها و افکارهای وسواسی شدید دانش آموزان را به کلینیک مشاوره ارجاع دهند. **واژگان کلیدی:** اختلالات اضطرابی - پیشرفت تحصیلی - دانش آموزان - مقطع راهنمایی

تحقیقات گذشته مشخص می کند که سوابق پژوهشی در زمینه ارتباط اختلالات گوناگون روانی با پیشرفت تحصیلی بسیار اندک است و اکثر پژوهش ها تنها به بررسی ارتباط بین برخی از اختلالات روانی از جمله اضطراب با پیشرفت تحصیلی پرداختند و باقی موارد را نادیده گرفتند. از سویی می دانیم که در دنیای علم هر ایده جدیدی باید با نتایج مثبت و متعدد تایید شود تا مورد قبول قرار گیرد.

بر این اساس در این تحقیق به منظور شناخت دقیق تر اختلالات اضطرابی موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در این مقطع سنی، ابتدا لیستی از مدارس راهنمایی دولتی منطقه سه شهر تهران تهیه شد. سپس از بین مدارس موجود سه مدرسه و از بین دانش آموزان کلاس سوم راهنمایی هر مدرسه تعدادی به تصادف انتخاب شدند (مجموعاً ۱۰۳ نفر). سپس پرسشنامه SCL-90 که در آن واحد امکان بررسی چندین اختلال روانی را فراهم می آورد، مانع از خستگی و دلزدگی دانش آموزان بر اثر پرکردن چندین پرسشنامه می شد و موجب صرفه جویی در وقت نیز می گردید روی آنان اجرا شد و در نهایت داده ها توسط نرم افزار SPSS و آزمون همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج نشان داد که بین اضطراب و پیشرفت تحصیلی $(r_{xy} = 0.1186, p > 0.05)$ و بین فوبی و پیشرفت تحصیلی $(r_{xy} = 0.105, p = 0.291 > 0.05)$ ارتباط معنادار وجود ندارد. در حالی که بین نمرات وسواس و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنادار وجود دارد $(r_{xy} = 0.211, p = 0.033 < 0.05)$. به عبارت دیگر هرچه نمرات وسواس بالاتر می رود میزان افت تحصیلی بیشتر است. یافته های جانبی این پژوهش نیز نشان داد که بین نمرات اضطراب و وسواس $(r = 0.674, p = 0.000 < 0.05)$ ، اضطراب و فوبی $(r = 0.454, p = 0.000 < 0.05)$ و وسواس و فوبی $(r = 0.513, p = 0.000 < 0.05)$ ارتباط معنادار وجود دارد.

لذا توصیه می شود به اختلال وسواس فکری - عملی به عنوان یکی از آسیب های مهم این دوران که می تواند پیشرفت تحصیلی افراد را به خطر بیندازد توجه جدی مبذول شود و از طریق ارائه آموزش های لازم به والدین و مربیان برای برخورد مناسب با رفتارها و افکارهای وسواسی مثلاً آموزش شیوه هایی چون مواجهه و جلوگیری از پاسخ، توقف فکر، کنترل فکر، خوگیری آموزشی و تشدید افکار از گسترش این اختلال جلوگیری به عمل آورند و یا در صورت مواجهه با رفتارها و افکارهای وسواسی شدید دانش آموزان را به کلینیک مشاوره ارجاع دهند.

واژگان کلیدی: اختلالات اضطرابی - پیشرفت تحصیلی - دانش آموزان - مقطع راهنمایی